

Calotropis gigantea (Giant milkweed)

Classification-

Kingdom- Plantae

Division- Tracheophyta

Class- Magnoliopsida

Order- Gentianales

Family- Apocynaceae

Genus- *Calotropis*

Species- *gigantea*

Habitat- *Calotropis gigantea* is native to South and Southeast Asia. In India, it is commonly found growing in dry wastelands, roadsides, and open scrublands. It thrives in arid to semi-arid conditions and can grow in poor, sandy, or saline soils.

Morphology- *Calotropis gigantea* is a large, erect, perennial shrub that grows up to 2–4 meters in height. It has thick, grey-green, ovate leaves that are covered with fine hairs and contain milky latex. The flowers are star-shaped, waxy, and appear in shades of lavender, light purple, or white, arranged in clusters. The fruit is a large, inflated follicle containing numerous seeds with silky hairs for wind dispersal. It blooms throughout the year in tropical climates.

Economic Importance-

The fiber from its stem is used in making ropes.

Flowers are used in religious rituals in various parts of India.

Acts as a host plant for the caterpillars of the Plain Tiger butterfly.

कैलोट्रोपिस गिगेंटिया (आक)

वर्गीकरण-

जगत: पादप

विभाग : ट्रेकियोफाइटा

वर्ग : मैग्नोलियोप्सिडा

क्रम – जेंटियानेल्स

कुल – एपोसायनेसी

जाति – कैलोट्रोपिस

प्रजाति – गिगेंटिया

आवास (Habitat):

कैलोट्रोपिस जाइगेंटिया दक्षिण और दक्षिणपूर्व एशिया की मूल प्रजाति है। भारत में यह अक्सर - सूखी बंजर ज़मीनों, सड़कों के किनारे और खुले झाड़ियों वाले क्षेत्रों में पाई जाती है। यह शुष्क से अर्धशुष्क परिस्थितियों में उग सकती है और रेतीली या लवणीय मिट्टी में भी पनपती है। यह - पौधा पूर्ण सूर्यप्रकाश और सूखे वातावरण को सहन कर सकता है।

आकृति-विज्ञान (Morphology):

कैलोट्रोपिस जाइगेंटिया एक बड़ा, सीधा, बारहमासी झाड़ीदार पौधा है, जिसकी ऊँचाई 2 से 4 मीटर तक होती है। इसकी पत्तियाँ मोटी, धूसरहरी रंग की-, अंडाकार और महीन रोयों से ढकी होती हैं तथा इनमें दूधिया रस (latex) पाया जाता है। इसके फूल मोम जैसे, तारे के आकार के होते हैं, और हल्के बैंगनी, सफेद या जामुनी रंग में गुच्छों के रूप में खिलते हैं। फल एक बड़ा, फूला हुआ फोलिकल होता है जिसमें रेशेदार बालों से युक्त बीज होते हैं। उष्णकटिबंधीय क्षेत्रों में यह पौधा पूरे वर्ष खिलता है।

आर्थिक महत्व (Economic Importance) :

इसके तनों से प्राप्त रेशा रस्सी बनाने में प्रयुक्त होता है।

इसके फूलों का धार्मिक अनुष्ठानों में उपयोग होता है।

यह प्लेन टाइगर तितली के कैटरपिलर का पोषक पौधा भी है।

ਕੈਲੋਟ੍ਰੋਪਿਸ ਰੀਗੈਂਟੀਆ (ਅੱਕ)

ਵਰਗੀਕਰਨ –

ਰਾਜ – ਪੌਦੇ

ਵਿਭਾਗ – ਟਰੇਕਿਓਫਾਈਟਾ

ਵਰਗ – ਮੈਗਨੋਲੀਓਪਸਿਡਾ

ਕ੍ਰਮ – ਜੈਟੀਅਨੇਲਜ਼

ਪਰਿਵਾਰ – ਐਪੋਸਾਈਨੇਸੀ

ਜੀਨਸ – ਕੈਲੋਟ੍ਰੋਪਿਸ

ਪ੍ਰਜਾਤੀ – ਰੀਗੈਂਟੀਆ

ਆਵਾਸ (Habitat):

ਕੈਲੋਟ੍ਰੋਪਿਸ ਜਾਇਗੈਂਟੀਆ ਦੱਖਣ ਅਤੇ ਦੱਖਣ-ਪੂਰਬੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੀ ਮੂਲ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ, ਰਸਤੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੌਧਾ ਸੁੱਕੀ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਸੁੱਕੀ ਹਵਾਮਾਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀ ਜਾਂ ਲੂਣੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਰ ਰਚਨਾ (Morphology):

ਕੈਲੋਟ੍ਰੋਪਿਸ ਜਾਇਗੈਂਟੀਆ ਇੱਕ ਵੱਡਾ, ਸਿੱਧਾ, ਕਈ ਸਾਲਾ ਬੂਟਾ ਹੈ ਜੋ 2 ਤੋਂ 4 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ, ਸਲੇਟੀ-ਹਰੀ ਰੰਗ ਦੀਆਂ, ਅੰਡਾਕਾਰ ਅਤੇ ਨਰਮ ਰੇਖਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਰਗਾ ਲੈਟੈਕਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੁੱਲ ਤਾਰੇ-ਆਕਾਰ ਦੇ, ਚਿਕਣੇ ਅਤੇ ਵੈਕਸ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਲਕੇ ਜਾਮਣੀ, ਸਫੈਦ ਜਾਂ ਲਿਵੇਂਡਰ ਰੰਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਫਲ ਇੱਕ ਵੱਡਾ, ਫੂਲਾ ਹੋਇਆ ਫੋਲਿਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਬੀਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੌਧਾ ਸਾਲ ਭਰ ਖਿੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ (Economic Importance):

ਇਸ ਦੇ ਤਣਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਰੇਸ਼ਾ ਰੱਸੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਫੁੱਲ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪਲੇਨ ਟਾਈਗਰ ਤਿਤਲੀ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੋਸਟ ਪੌਧਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।